

TYT COĞRAFYA · ÜNİTE 4 / 7 · DOĞAL SİSTEMLER

Yer Şekilleri: TYT Hap Bilgi

ÖSYM TYT'de yer şekillerinden beş soru sordu: dünyanın yüksek dağları, karstik göller, peribacası ve kırgıbayırlar, Türkiye'nin gölleri ve volkanik alanları.

Yer şekilleri iki kuvvetin işidir: iç kuvvetler (dağ oluşumu, volkan, deprem) yükseltir, dış kuvvetler (akarsu, karst, rüzgâr, buzul, dalga) aşındırır ve biriktirir. Notlar ikisini ayrı başlıkta, Türkiye'nin volkanlarını haritada veriyor.

Bu ünite
5 çıkmış soru (2018-2026)
bu bloktan yılda ~2 soru
5 ÖSYM tuzağı

1 ÖSYM bu ünitelerden ne sordu?

5 sorunun 2'si tek konudan geldi: İç kuvvetler ve volkanlar.

İç kuvvetler ve volkanlar ■■ 2 soru

2018/9 Dünyanın yüksek dağları 2026/7 Volkanik şekli olmayan alan

Dış kuvvetler ■■ 2 soru

2020/7 Karstik göller ve kireç taşı 2023/7 Peribacası ve kırgıbayır

Türkiye'nin gölleri ■ 1 soru

2021/7 Türkiye'deki göllerin özellikleri

Sorular ÖSYM'nin yayımladığı 2018-2026 TYT soru kitapçıklarından (Sosyal Bilimler testi). Soruların metni ÖSYM'nin telifinde olduğu için burada yok; notlarda **TYT 2025/4** gibi bir damgayla, sorulduğu yıl ve numarasıyla işaretli. Numarayla soruyu kitapçıkta bulabilirsiniz.

2 İç Kuvvetler

Yer kabuğunu yükselten kuvvetler

- Yer'in iç enerjisinden doğan kuvvetler: **dağ oluşumu** (kıvrılma ve kırılma), **kıta oluşumu** (geniş alanların yavaşça alçalıp yükselmesi), **volkanizma** ve **depremler**.
- Genç kıvrım dağları dünyanın en yüksek dağlarıdır: Himalayalar, Alpler, Kayalık Dağlar, And Dağları. Deprem ve volkan kuşaklarıyla örtüşürler. **TYT 2018/9**
- Türkiye Alp-Himalaya kıvrım kuşağında: kuzeyde Kuzey Anadolu Dağları, güneyde Toroslar; aradaki kırık hatları depremlerin kaynağı.

Kayaçlar

TÜR

ÖRNEK VE ÖZELLİK

Püskürük (volkanik)

Granit, bazalt, andezit, tüf; tüf yumuşaktır ve kolay aşınır

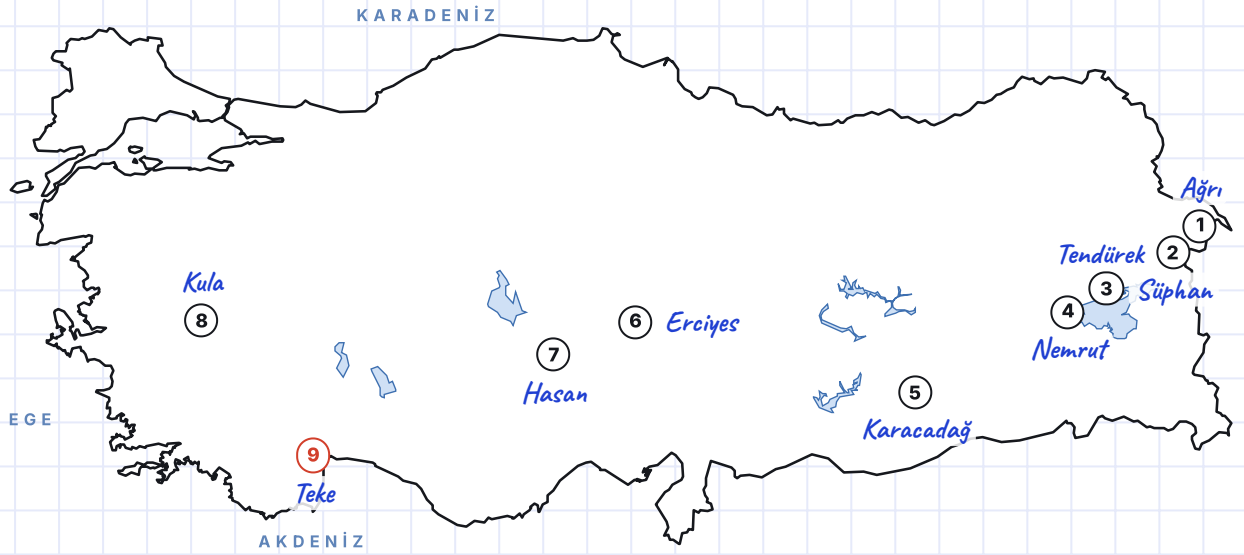
Tortul

Kireç taşı (kalker), kumtaşı, kil; kireç taşı suda çözünür

Başkalaşım

Mermer (kireç taşından), şist, gnays; basınç ve sıcaklıkla oluşur

Türkiye'nin volkanik dağları

① Ağrı Dağı TYT 2026/7

② Tendürek Dağı

③ Süphan Dağı

④ Nemrut Dağı (Bitlis) TYT 2026/7

⑤ Karacadağ

⑥ Erciyes Dağı TYT 2026/7

⑦ Hasan Dağı

⑧ Kula volkanları TYT 2026/7

⑨ Teke ve Toroslar (Antalya) kireç taşı ve karst; volkanik değil TYT 2026/7

↳ Kırmızı kalem: Akdeniz kıyısındaki Teke ve Toroslar kireç taşından, karstik şekiller taşır; volkanik değildir.

③ Dış Kuvvetler

Dış kuvvetler ve oluşturdıkları şekiller

KUVVET

AŞINDIRMA VE BİRİKTİRME ŞEKİLLERİ

Akarsular

Vadi, kanyon, dev kazanı, menderes; peribacası ve kırgıbayır; birikimle delta ve birikinti konisi

TYT 2023/7

Karst (çözünme)

Lapya, dolin, uvala, polye, obruk, mağara; sarkıt, dikit, traverten; karstik göller **TYT 2020/7**

Rüzgâr

Kurak alanlarda mantar kaya ve kumul (barkan)

Buzullar

Sirk (buzul) gölleri, U biçimli vadi, moren

Dalgalar

Falez ve kıyı oku; kıyı okunun kapattığı lagün gölleri

Karst ve peribacası

- Karstik şekiller **suda kolay çözünen kayalarda** oluşur: kireç taşı, jips, kaya tuzu. Dolin, uvala ve polye gibi çanaklar suyla dolunca karstik göl olur. Bazalt ve granit gibi püskürük kayalarda karst oluşmaz. **TYT 2020/7**
- Peribacası ve kırgıbayırlar **bitki örtüsü zayıf**, yarı kurak alanlarda, dönemlik akarsuların **dayanaksız** kayaları (tuf, kil, marl) aşındırmasıyla oluşur. Nemli iklim ve dayanıklı kayalar bu şekillerin şartı değildir. **TYT 2023/7**
- Türkiye'de karst en çok Toroslarda ve Göller Yöresinde; peribacaları Kapadokya'da (Nevşehir, Ürgüp).

4) Türkiye'nin Gölleri**Göller oluşumuna göre**

TÜR	ÖRNEK
Tektonik	Tuz Gölü, Burdur, Acıgöl, Eğirdir (karstla birlikte)
Volkanik	Nemrut krater gölü; Van Gölü lavların vadiyi kapatmasıyla (volkanik set)
Karstik	Salda; Toros ve Göller Yöresindeki çanaklarda
Set gölleri	Heyelan seti Tortum ve Sera; alüvyal set Köyceğiz, Eymir, Mogan; kıyı seti (lagün) Küçükçekmece, Büyükçekmece
Buzul	Kaçkar, Ağrı ve Erciyes'te sirk gölleri

ÖSYM'nin göl sorusu

- Doğru olanlar: göllerin yükseltisi **batıdan doğuya genellikle artar**, çünkü Türkiye'nin yükseltisi doğuya doğru artar; ve **bazıları taşımacılığa elverişlidir** (Van Gölü'nde feribot). Göller ülkeye dengeli dağılmaz, Göller Yöresinde ve Doğu'da toplanır; hepsi tektonik değildir. **TYT 2021/7**

5 ÖSYM'nin Kalıbı

ÖSYM'nin beş sorusu

SORU	KİLİT NOKTA
Yüksek dağlık olmayan (I-V)	IV ve V: Asya'nın alçak alanları; Kayalıklar, And ve Alpler yüksek. TYT 2018/9
Karstik göl hangi kayada?	Kireç taşı. TYT 2020/7
Türkiye gölleri (I-IV)	II ve III: yükselti doğuya artar, bazıları taşımacılığa uygun. TYT 2021/7
Peribacası ve kıvrımbayır (I-III)	Yalnız I: bitki örtüsünün zayıf olması. TYT 2023/7
Volkanik şekil olmayan	III: Akdeniz kıyısında Teke-Toroslar. TYT 2026/7

6 ÖSYM tuzakları: tek sayfada

Her çıkmış sorunun bir tuzağı var. Sınavdan önceki son tekrar için bu liste yeter.

- 1 Kuzey ve Orta Asya'nın geniş alçak alanları yüksek dağlık bölge değildir; Kayalıklar, And ve Alpler yüksektir. **TYT 2018/9**
- 2 Karst bazalt ve granitte değil, kireç taşı gibi çözünen kayalarda oluşur. **TYT 2020/7**
- 3 Türkiye'nin gölleri dengeli dağılmaz ve hepsi tektonik değildir. **TYT 2021/7**
- 4 Peribacası dayanıklı kayada ve nemli iklimde değil, dayanıksız kayada ve zayıf bitki örtüsünde oluşur. **TYT 2023/7**
- 5 Akdeniz kıyısındaki Teke ve Toroslar volkanik değil, karstiktir. **TYT 2026/7**

7 Kendini dene: doğru mu, yanlış mı?

Önce D ya da Y'yi işaretle; cevaplar sayfanın sonunda.

1. Alpler genç kıvrım dağlarıdır. D Y
2. Kireç taşı suda çözünen bir kayadır. D Y
3. Bazalt tortul bir kayadır. D Y
4. Mermer kireç taşının başkalaşmasıyla oluşur. D Y
5. Peribacaları Kapadokya'da tüf üzerinde gelişmiştir. D Y

6. Erciyes Dağı volkanik değildir.

☐ D ☐ Y

7. Van Gölü volkanik set gölüdür.

☐ D ☐ Y

8. Tortum Gölü bir lagün gölüdür.

☐ D ☐ Y

9. Delta akarsuyun biriktirme şeklidir.

☐ D ☐ Y

10. Sirk gölleri dalga aşındırmasıyla oluşur.

☐ D ☐ Y

Cevaplar

1. **D** Alp-Himalaya kuşağının parçası.

2. **D** Karstik şekiller bu yüzden kireç taşında oluşur.

3. **Y** Bazalt püskürük (volkanik) bir kayadır.

4. **D** Basınç ve sıcaklıkla.

5. **D** Tüf yumuşaktır, kolay aşınır.

6. **Y** Erciyes İç Anadolu'nun en yüksek volkanik dağıdır.

7. **D** Nemrut'un lavları gölün önünü kapattı.

8. **Y** Tortum heyelan set gölüdür.

9. **D** Akarsu ağzında biriken alüvyon.

10. **Y** Sirk gölleri buzul aşındırmasıyla oluşur.

Kaynak: Test yapısı: ÖSYM 2026-YKS Kılavuzu, Tablo 1A. Sorular ve cevaplar: ÖSYM'nin yayımladığı 2018-2026 TYT soru kitapçıkları (Sosyal Bilimler testi).